

@fosselat

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

موضوع

تقوا (خود نگهداری) در حکمت های نهج البلاغه

[چگونه می تواند به ملکه تقوا در زندگی دست یافت]

تهیه شده توسط حجت الاسلام علی رجبی

الْتَّقْوَى اجتِنَاب

[غرر الحکم - ۲۷۰۲]

تدبیر در حکمت های
نهج البلاغه

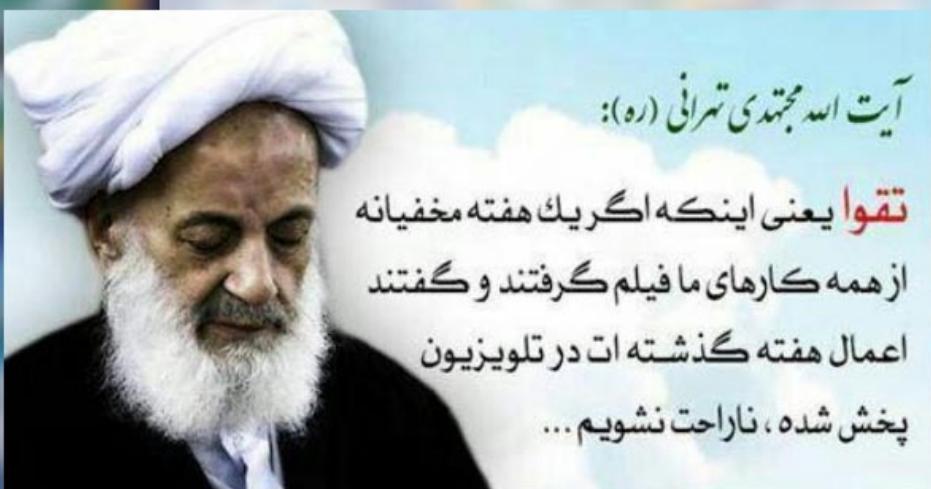
فهرست کلی *

۱- اهمیت تفوا (۶ مورد)

۲- عالم محضر خداست (۴ مورد)

۳- راه رسیدن به تفوا (۴ مورد)

۴- اقسام تفوی (۳ مورد)

تفوا (خودنگهداری) در حکمت‌های نهج البلاغه

اهمیت تفوا

الف) بهترین زاد و توشه آخرت
ب) نقش تفوا در قبولی اعمال
ج) برترین کرامت
د) برترین عزّت و سنگر
ه) رئیس صفات پسندیده
و) موعظه امام (ع) در آغاز خطبه ها
[دعوت به تفوا در امور دنیا و جدّی گرفتن آخرت]

اهمیت تقوا

@fosselat

الف بهترین زاد و توشه آخرت [گفتگوی امام (ع) با ارواح مردگان]

وقد رجع من صفين فأشرف على القبور بظاهر الكوفة :

امام عليه السلام از میدان (پرغوغا و مملواز تأسف) صفين بازگشته بود، به کنار قبرستانی که پشت دروازه کوفه بود رسید (روبه سوی آنها کرده) فرمود:

الديار الموجشة، يا أهل

ای ساکنان خانه های وحشتناک

والمحال المقصرة،

وسرزمین های خالی

والقبور المظلمة،

وقبرهای تاریک!

يا أهل التربة، يا أهل الغربة، يا أهل الوحدة، يا أهل الوخشة،

ای خالکنشینان ای غربیان! ای تنهایان! ای وحشت زدگان!

أنتم لنا فرط سابق، ونحن لكم تبع لا حق.

شما در این راه پیشگام ما بودید و مانیز به دنبال شما خواهیم آمد؛

اما الدور فقد سكنت، وأما الأزواج فقد نكحت، وأما الأموال فقد قسمت،

اما خانه هایتان را دیگران ساکن شدند، همسرانتان (اگر جوان بودند) به تاخت دیگران درآمدند و اموالتان (در میان ورته) تقسیم شد.

هذا خبر ما عندنا، فما خبر ما عندكم؟

اینها خبرهایی است که نزد ماست، نزد شما چه خبر

ثم التفت إلى أصحابه فقال :

سپس امام عليه السلام رو به سوی اصحاب و یاران کرد و فرمود:

اما لو أذن لهم في الكلام لاخبروكم أن "خير الزاد التقوى" (بقره 197)

آگاه باشید اگر به آنها اجازه سخن گفتن داده می شد به شما خبرمی دادند که بهترین زاد و توشه (برای سفر آخرت) تقوا و پرهیزگاری است.»

اهمیت تقوا

ب نقش تقوا در قبولی اعمال

لَا يَقِلُّ عَمَلٌ مَعَ التَّقْوَىٰ،

عملی که توأم با تقوا است کم نیست (هر چند ظاهراً کم باشد)

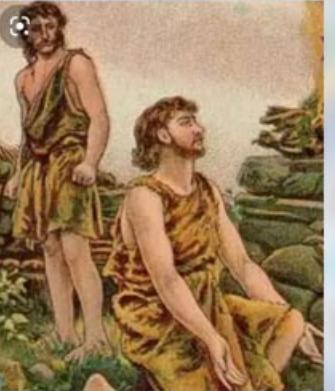
وَكَيْفَ يَقِلُّ مَا يُتَقَبَّلُ؟

چگونه عملی که مقبول در گاه خداست کم است؟!

- شرط قبولی اعمال، تقوی

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأً أَبْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَبَا قُرْبَانًا فَتَقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَا قُتْلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ (مائده ۲۷)

و داستان دو فرزند آدم را [که سراسر پند و عبرت است] بر اساس درستی و راستی بر آنان بخوان، آن هنگامی که هر دو [با انجام کار نیکی] برای تقریب [به پروردگار] اقدام کردند، از یکی پذیرفته شد و از دیگری قبول نشد، [آن که عملش مردود گشت از روی حسد و کینه به برادرش] گفت: [سوگند می خورم که] تو راحت‌آمی کشم. [او در پاسخش] گفت: خداوند فقط از پرهیزگاران می پذیرد

حکمت ۹۵ نهج البلاغه

منبع

@fosselat

اهمیت تقوا

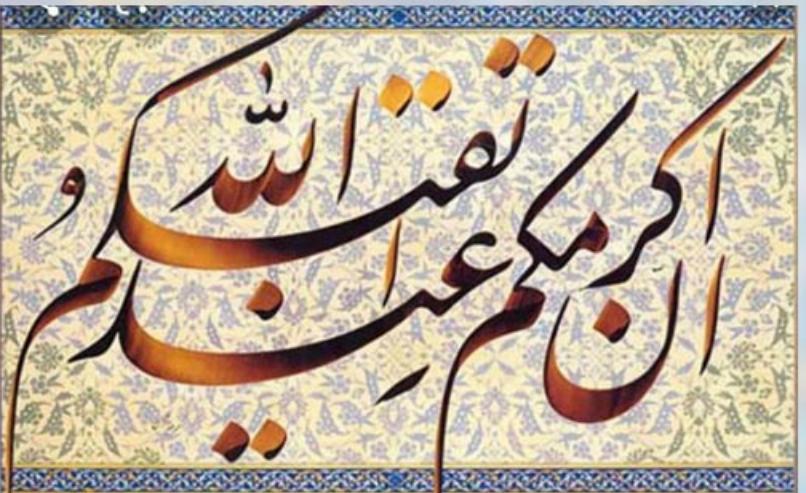
ج بزرترین کرامت

... وَلَا كَرَمَ كَالْتَفْوَى ...

ونه هیچ شخصیت و بزرگواری همچون تقوا [نیست]

حکمت ۱۱۳ نهج البلاغه

منبع

- بزرگترین ارزش انسان

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى

وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِيلَ

لِتَعْلَمُوا

إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتَقَاءِكُمْ

إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ (حجرات 13)

ای مردم! ما شمارا از مردو زنی [آدم و حوا] آفریدیم، و ملت ها و قبیله ها قرار تان دادیم تا یکدیگر را بشناسیم، به یقین، گرامی ترین شما در پیشگاه خداوند پرهیزگارترین شماست، به راستی خدادانا و آگاه است «13»

اهمیت تقوا

د بزرترین عزت و سنگر

وَ لَا عِزَّ أَعْزُّ مِنَ التَّقْوَىٰ،

وَهِيَ عَزَّىٰ كَمَا يَعْزُّ إِلَيْهَا تَقْوَىٰ،

وَ لَا مَعْقِلَ أَحْسَنُ مِنَ الْوَرَعِ، ...

هیچ پناهگاهی بهتر و نگهدارنده ترازورع (و پرهیزار شباهات) نمی باشد،

حکمت ۳۷۱ نهج البلاغه

منبع

إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ (آل عمران ۷۶)

همانا خدا پرهیزکاران را دوست می دارد

اهمیت تقوا

هـ رئیس صفات پسندیده

التقى رئيسمُ الأخلاقِ.

پرهیزکاری، رئیس صفات پسندیده است.

حکمت ۴۱۰ نهج البلاغه

منبع

امام محمد باقر (ع)

لباس تقوا، عفاف و پاکدامنی است

بهره‌الآلوار - ج ۲، ص ۷۷

- برترین لباس

...ولِبَاسُ التَّقْوَىٰ ذَلِكَ خَيْرٌ... (اعراف ۲۶)

- قلعه مومن

التَّقْوَىٰ حِصْنُ الْمُؤْمِنِ (غُررُ الْحُكْمِ - ۲۷۰۸)

اهمیت تقوا

@fosselat

و موعظه امام (ع) در آغاز خطبه ها [دعوت به تقوا در امور دنیا و جدی گرفتن آخرت]

وروی آنه علیه السلام: قلما اعتدل به المنبر، إلا قال أمام الخطبة :

روایت شده که کمتر اتفاق می افتد که امام علیه السلام: بر منبر بنشینند و پیش از خطبه چنین نفرماید:

۱- هدف آفرینش انسان

أَعْيُّهَا النَّاسُ، اتَّقُوا اللَّهَ

ای مردم! تقوا الهی پیشه کنید

فَمَا خُلِقَ امْرُؤٌ عَبَثًا فَيَلْهُو، وَ لَا تُرَكَ سُدًّى فَيَلْغُو

(و بدانید) هیچ کس بیهوده و عبث آفریده نشده که دائماً به لهو (وسرگرمی های مختلف) بپردازد و هیچ کس مهمل و بی هدف رها نشده تا به کارهای لغو و بی ارزش مشغول شود

۲- کسانی که آخرت را به سبب بدنگری، به دنیا فروخته اند

وَمَا دُنْيَاهُ الَّتِي تَحْسَنَتْ لَهُ بِخَلْفِ مِنَ الْآخِرَةِ الَّتِي قَبَّحَهَا سُوءُ النَّظَرِ عِنْدَهُ

(هرگز) دنیای دلپسندش جای آخرتی را که با بدنگری، زشت در نظرش جلوه کرده است نخواهد گرفت

۳- سرنوشت فریب خوردگان دنیا

وَمَا الْمَغْرُورُ الَّذِي ظَفَرَ مِنَ الدُّنْيَا بِأَعْلَى هِمَتِهِ كَالآخَرِ الَّذِي ظَفِرَ مِنَ الْآخِرَةِ بِأَدْنَى سُهْمِتِهِ.

و آن فریب خوردگانی که با برترین کوشش بر دنیا ظفر یافته همچون کسی نیست که به کمترین سهم خود از آخرت دست یافته است.

عالیٰ محضر خداست

الف) پروا از خدا و استقبال از مرگ

ب) تقوا از گناهان پنهانی

ج) بترس که خداوند تو را در گناه ببیند

د) هشدار از پوشاندن گناهان

عالیم محضر خدا است

الف پروا از خدا و استقبال از مرگ

اعيّها النَّاسُ: اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي

ای مردم! از خدای بترسید که

إِنْ قُلْتُمْ سَمِعَ، وَإِنْ أَضْمَرْتُمْ عِلْمَ

اگر سخنی بگویید می شنود و اگر چیزی را در دل پنهان دارید می داند

وَبَادِرُوا الْمَوْتَ الَّذِي

وبر مرگ پیشی گیرید که

إِنْ هَرَبْتُمْ مِنْهُ أَدْرَكَكُمْ وَإِنْ أَقْمَتُمْ أَخْذَكُمْ، وَإِنْ نَسِيْتُمُوهُ ذَكَرَكُمْ.

اگر از آن فرار کنید به شما دست می یابد و اگر با استید شمارامی گیرد و اگر فراموشش کنید شمارا فراموش نخواهد کرد.

حکمت ۲۰۳ نهج البلاغه

منبع

- عالم محضر خدا است [حضور خداوند در هرنجوا]

أَلَمْ تَرَأَنَ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلَاثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا

أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْثَرٌ إِلَّا هُوَ مَعْهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا إِنَّمَا يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ (مجادله ۷)

ای انسان! آیا ندانسته ای که خداوند آنچه را در آسمان ها و آنچه را در زمین است می داند، هیچ گفت و گویی محروم ای میان سه نفر نیست مگر آن که او چهارمی آنان است، و نه میان پنج نفر مگر آن که او ششمی آنان است، و نه کمتر از آن و نه بیشتر مگر آن که او هرجا که باشند با آنان است، سپس روز قیامت آنان را به اعمالی که انجام داده اند آگاه می کند؛ زیرا خداوند به هر چیزی داناست

@fosselat

عالیم محضر خداست

ب تقوا از گناهان پنهانی

إِنْقُوا مَعَاصِيَ اللَّهِ فِي الْخَلَوَاتِ،

از عصیان خداوند در خلوتگاهها بپرهیزید.

فَإِنَّ الشَّاهِدَ هُوَ الْحَاكِمُ.

چراکه شاهد همان حاکم و دادرس است.

حکمت ۳۲۴ نهج البلاغه منبع

- شاهد بودن خداوند بر اعمال بندگان

أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَىٰ (علق 14)

آیا ندانسته که مسلمان خداوند [همه کارهایش را] می بیند؟

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ (حدید 4)

او با شماست هرجا که باشید

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوْسِعُ سُبْطَهُ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ (فاف ایه ۱۶)

همانا انسان را آفریدیم و همواره آنچه را درونش [درباره توحید و معاد و دیگر حقایق] به او وسوسه می کند می دانیم، وما از رگ گردن به او نزدیک تریم

عالیم محضر خد است

ج بترس که خداوند تو را در گناه ببیند

إِذْرَأْنَ يَرَاكَ اللَّهُ عِنْدَ مَعْصِيَتِهِ

بر حذر باش از این که خدا توران زد معصیت ش حاضر ببیند

وَيَفْقَدَكَ عِنْدَ طَاعَتِهِ

ونزد طاعت ش غایب

فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرِينَ،

که ارزیان کاران خواهی بود

وَإِذَا قَوِيتَ فَاقْوَ عَلَى طَاعَةِ اللَّهِ،

و هرگاه قوی و قدرتمند می شوی قدرت بر اطاعت خداوند داشته باش

وَإِذَا ضَعُفتَ فَاضْعُفْ عَنْ مَعْصِيَةِ اللَّهِ.

و هرگاه ضعیف و ناتوان می گردی در برابر معصیت خداوند ضعیف و ناتوان باش.

-شعر-

@fosselat

حکمت ۳۸۳ نهج البلاغه

منبع

کیرم که تو از سرگنه در گذری و ان شرم که دیدی که چه کردم چه کنم ؟

عالیم محضر خدا است

@fosselat

د هشدار از پوشاندن گناهان [از پرده پوشی خداوند مغور نباش]

(از مجازات الهی) برحذر باش، برحذر باش،

به خدا سوگند آن قدر پرده پوشی کرده،

که گویی آمرزیده است

الْحَذَرُ الْحَذَرُ

فَوَاللَّهِ لَقَدْ سَتَرَ

حَتَّىٰ كَانَهُ قَدْ غَفَرَ.

منبع → حکمت ۳۰ نهج البلاغه

راه رسیدن به تفوا

- الف) وسیله تقرب متقین به خداوند (نماز)
- ب) دعوت به تفوا در بدهست آوردن مال حلال
- ج) از صفات متقین اعتدال در خصومت
- د) این گونه تفوا پیشه کنید

لَمَّا كَرِمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَنْفَقُكُمْ
 گردانشید: (اینها ملاک اشتراز نیست)، گرامی قرین شما نزد خداوند
 حضرت محمد(ص):

همه تفوا آن است که آنچه را نمی‌دانی،
 یاموزی و آنچه را می‌دانی، به کار یابند!

راه رسیدن به تقوا

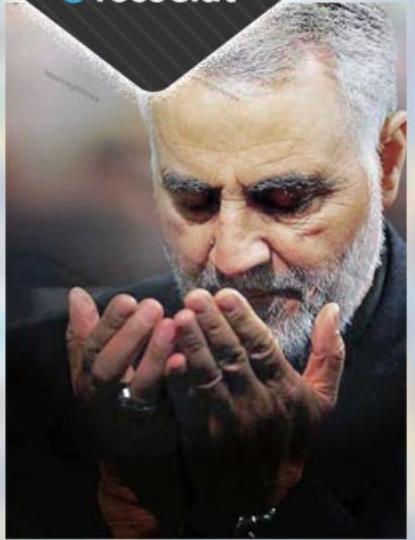
الف وسیله تقرب متقین به خداوند (نماز)

الصَّلَاةُ قُرْبَانٌ كُلُّ تَقِيٍّ...

نماز وسیله تقرب هر پرهیزگاری است

حکمت ۱۳۶ نهج البلاغه

منبع

-صفات متّقین

ذُلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ {۲} {الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ

وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ {۳} {بِقَرْهٗ وَ۲}

در [وحى بودن] این کتاب [باعظمت] هیچ تردیدی نیست، [همه آیاتش] راهنمای پرهیزگاران [به سوی سعادت دنیا و آخرت] است «۲» آنان که غیب را باور دارند، و نماز را [با شرایط ویژه اش] می خوانند، و از هر نعمت [امادی و معنوی] که روزی آنان کرده ایم [در راه خدا] هزینه می کنند

@fosselat

راه رسیدن به تقوا

@fosselat

ب دعوت به تقوا در بدست آوردن مال حلال [زیان کاران هر دو جهان]

مَعَاشِ النَّاسِ، اتَّقُوا اللَّهَ

ای مردم! تقوای الهی را رعایت کنید.

فَكَمْ مِنْ مُؤْمِلٍ مَا لَا يَبْلُغُهُ، وَبَانٌ مَا لَا يَسْكُنُهُ، وَجَامِعٌ مَا سَوْفَ يَتْرُكُهُ،

چه بسیار آرزومندانی که بگاه آرزوی خود نرسند و چه بسیار سازندگانی که در آنچه ساخته اند سکونت نمی کنند و چه بسیار جمع آوری کنندگان اموال ک

به زودی اندوخته های خود را ترک می کویند

وَلَعْلَهُ مِنْ بَاطِلٍ جَمَعَهُ،

وای باساز طریق باطل گردآوری کرده

یا از راه حرام به آن رسیده

وبه سبب آن، گناهانی بردوش کشیده

أَصَابَهُ حَرَاماً،

وَمِنْ حَقٌّ مَنْعَهُ:

ویا حق آن را نپرداخته اند

وَاحْتَمَلَ بِهِ اثَاماً،

فَبَاءَ بِوْزِرٍهُ، وَقَدِمَ عَلَى رَبِّهِ اسْفَاً لَاهِفاً،

ووزر آن را برعهده دارند، درنتیجه وزر و بالش به گردن آنهاست و با افسوس و دریغ بر پروردگار خود وارد می شوند

قَدْ "خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةَ، ذِلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ" (سوره حج ۱۱) .

ومصدق این آیه ۱۱ سوره حج؛ هم دنیا را از دست داده هم آخرت را و این است زیان آشکار».

راه رسیدن به تقوا

ج از صفات متقین اعتدال در خصومت

مَنْ بَالَّغَ فِي الْخُصُومَةِ أَثِيمٌ،

کسی که در دشمنی با مخالفان افراط کند، آلوده گناه می شود

وَمَنْ قَصَرَ فِيهَا ظَلَمًا،

و کسی که کوتاهی کند بر خود ستم کرده (و حقش ضایع می گردد)

وَلَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَتَّقِيَ اللَّهُ مَنْ خَاصَمَ.

و کسی که در مقام خصومت برآید نمی تواند حق تقوار را عایت کند.

@fosselat

خدایا ببخش که

تقوا^ی ما با یک

تق^ی ، وا میرود...

راه رسیدن به تقوا

د این گونه تقوا پیشه کنید

اتَّقُوا اللَّهَ تَرْقِيَةً

مَنْ شَمَرَ تَجْرِيدًا،

وَجَدَ تَشْمِيرًا،

وَكَمَشَ فِي مَهَلٍ،

وَبَادَرَ عَنْ وَجَلٍ،

وَنَظَرَ فِي

كَرَّةِ الْمَوْئِلِ

وَعَاقِبَةِ الْمَضْدَرِ،

وَمَغَبَّةِ الْمَرْجِعِ.

حکمت ۱۲۰ نهج البلاغه

منبع

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ (آل عمران ۱۴۰)

ای مؤمنان! از خداوند به گونه ای که شایسته اوست [اطاعت کرده و از محترماتش] بپرهیزید، و نمیرید مگر در حالی که تسليم [او] باشد

- تقوا مرز عاقبت به خیری

@fosselat

تفوا (خودنگهداری) در حکمت‌های نهج البلاغه

اقسام تفوی

- الف) تقوای قلب
- ب) تقوای عام

امام صادق (ع):

هر کس خوش دارد از باران مهدی (ع) باشد،
باید منتظر باشد و تقوای پیش کند.

الغینه، ص ۲۰۰

اقسام تقوی

الف تقوی قلب

أَلَا وَإِنَّ مِنَ الْبَلَاءِ الْفَاقَةُ،

آگاه باشید که یکی از بلاها فقر و تنگدستی است

وَأَشَدُّ مِنَ الْفَاقَةِ مَرَضُ الْبَدَنِ،

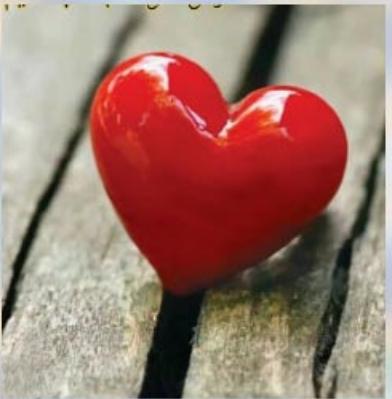
وبدراز آن بیماری جسم است

وَأَشَدُّ مِنْ مَرَضِ الْبَدَنِ مَرَضُ الْقَلْبِ.

واز آن بدتر بیماری قلب (فساد اخلاق و انحراف عقیدتی) می باشد

أَلَا وَإِنَّ مِنْ صِحَّةِ الْبَدَنِ تَقْوَى الْقَلْبِ.

وبدانید که تقوی قلب به دلیل صحت بدن است.

حکمت ۳۸۸ نهج البلاغه

منبع

ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ (سورة حج ۳۲)

این است [حدود و مقررات خداوند]، و هر کس شعائر خدا را بزرگ بدارد بدون تردید این [کار] ناشی از تقوی دل هاست

اقسام تقوی

ب تقوای عام

@fosselat

تمام پرده هارا پاره مکن [کمترین درجه تقوا مخاطب عموم مردم]

إِتَّقِ اللَّهَ بَعْضَ التُّقَىٰ وَإِنْ قَلَّ،

تقوا و پرهیز کاری پیشه کن هرچند کم باشد

وَاجْعَلْ بَيْنَكَ وَبَيْنَ اللَّهِ سِرْرًا وَإِنْ رَقَّ.

و میان خود و خدا پرده ای قرار ده هرچند نازک باشد.

حکمت ۲۴۲ نهج البلاغه

منبع

- مرتکبین اعمال خوب و بد نا امید نشوند

وَآخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلاً صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (توبه ۱۰۲)

دیگرانی نیز هستند که به گناهانشان [دریشگاه حق] اعتراف کردند، او اعمال خوب را با بد در آمیختند، امید است خداوند توبه آنان را پذیرد؛ زیرا خداوند بسیار آمرزند و مهربان است

- عاقبت دوری از گناهان کبیره

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرُ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُذْخِلُكُمْ مُذْخَلًا كَرِيمًا (نساء ۳۱)

اگر از گناهان کبیره ای که از آن هانهی می شوید اجتناب کنید بدی های [دیگر] شما را از پرونده شما محو کرده، و به جایگاه ارزشمندی واردتان می کنیم

گرت هواست که معشوق نگسلد پیوند
نگاه دار سر رشته تا نگه دارد